

zatlan felülete a mikroszkóp alatt. De hamarosan rájövünk, hogy valami igazából nem létezőnek a meggyőző, hiteles ábrázolását látjuk. Klee ideálja valósul meg: a láthatóvá tévés. A klasszikus módon alkalmazott hagyományos eljárás merőben jelenkori, aktuális képi kifejezés eszközeként lép elénk. Élet és halál kérdése az emberi nem létkérdéseként vetődik fel itt; mintha egy ember utáni világ reménytelen képét látnánk.

Mindazonáltal a kollektív kiállítás általános képe derűsebb ennél. Derűsebb és egyöntetűbb az összkép a kiállítóteremben, mint odakint az utcán. Végül is győzött az akvarell: többségben az áttetsző és lengő hangulat. A poklot járó vagy a mélységbe hatolást megkísérlő művek pedig kikerülhetők, szigorúságuk elfeledhető. Más kérdés, hogy szemhunyas a valóság fájdalmas dolgai felett nem változtat a tényeken. A kiállítás figyelemre méltó, sok böngészőnivalóval, egyéni leleménnyel. S a múzeumoknak (mást említeni se merek) vásárolnivalóval.

Kováts Albert

A HOLMI POSTÁJÁBÓL

A SZERKESZTŐ MAGÁNLEVELE

Eörsi István legutóbbi Gombrowicz-naplójában (*Holmi*, 1993/4.) többek között Kis János Márkus Györgyről írott tanulmányára (*Holmi*, 1992/12.) is reflektál. Márkus gondolkodói útjának jelentőségét azzal véli a legcélrányosabban igazolni, hogy ellentétet konstruál

ő és a többi, megnevezetlen Lukács-tanítvány (Heller Ágnes, Fehér Ferenc, Vajda Mihály) között. Amazok „*úgy oldották meg világnézeti válságukat..., hogy villámgyorsan kilapátolták mindazt, aminek köze volt Marxhoz, Lukácshoz, egyszóval mindahhoz, amiből vagy egy fél évszázadon át építkeztek... Mivel a gondolatok keresletének és kínlatának alakulását nem utolsósorban a divat határozza meg, a Lukács-tanítványok többnyire posztmodernisták lettek, meg tuccaliberálisok, lelkes múltmegtagadók... (Legalábbis a nyolcvanas évek közepéig ez jellemezte őket – azóta már nem kísérem fejlődésüket.)*”

A Lukács-iskola (és „óvoda”) felbomlása a legújabb kori magyar kultúra egyik fontos és *feldolgozatlan* története. Egy nagy mester paradigmájának összeomlása minden tanítványt a hűség és hűtlenség dilemmája elé állít; Eörsit éppúgy (Lukácsról szóló drámájában), mint másokat. Egy nyelvhez való hűség (amelyben például a liberális csak *tuccaliberális* lehet) gyakran pusztán az oktalan makacsság tünete. Ha Eörsi kicsit tovább olvassa Fehért és Hellert, akkor THE GRANDEUR & TWILIGHT OF RADICAL UNIVERSALISM (A RADIKÁLIS UNIVERZALIZMUS TÜNDÖKLÉSE ÉS BUKÁSA) című tanulmánykötetükben (Transaction Publishers, New Brunswick, London, 1991) hét nagy kritikai méltatást találhatna Marxról és nyolcat Lukácsról – bizonyára a villámgyors kilapátolás jeleként. (Ezek egy része újabban magyarul is megjelent.) Vajda gondolkodásmódját mindig is – marxista és nem marxista korszakában egyaránt – szellemi tradíciónak drámai megkérdőjelezései jellemezték a „*változó evidenciák*” jegyében. De ő is tanulmányok sorában fejezte ki hálóját Lukácsnak, és dolgozta ki ugyanakkor kritikai distanciáját vele szemben.

Eörsi megjegyzése komisz.

Radnóti Sándor